

Із історії освіти та літератури

УДК 622 (092)

Савчук В.С.

ДИНАСТІЯ ГІРНИЧИХ ІНЖЕНЕРІВ ДАНЧИЧІВ: ОДНА З ГЛЮК РОДОВОГО ДЕРЕВА (1849-2010)

Статтю присвячено історії династії гірничих інженерів Данчичів від середини ХІХ століття до сучасності.

Ключові слова: гірничі інженери, династія, родина Данчичів, життя і діяльність.

Статья посвящена истории династии горных инженеров Данчичей от середины ХІХ столетия до современности.

Ключевые слова: горные инженеры, династия, семья Данчичей, жизнь и деятельность.

The article considers the history of the dynasty of mining engineers Danchich from the middle nineteenth century to the present.

Key words: mining engineers, dynasty, Danchich family, life and activities.

В низці наших попередніх публікацій про А.Е. Малиновського зазначалося, що А.Е. Малиновський був одружений на одній із сестер Дзюбинських, яка походила з Кам'янця-Подільського. Три сестри Дзюбинські – то окремих сюжет, тому повернемося до А.Е. Малиновського. Останній з'явився у Кам'янці-Подільському у 1919 р., коли був призначений на посаду екстраординарного професора тільки-но відкритого Кам'янець-Подільського українського державного університету. Логічним є твердження, що саме там він і познайомився з однією з сестер Дзюбинських – Зінаїдою Климентіївно. У 1924 р. за запрошенням Л.В. Писаржевського – видатного вітчизняного хіміка – А.Е. Малиновський переїздить до Катеринослава і обіймає посаду завідувача кафедри фізики і професора Катеринославського гірничого інституту та професора Катеринославського Інституту народної освіти (колишнього Катеринославського університету) [14]. Разом з З.К. Дзюбинською-Малиновською переїхала до Катеринослава і її сестра Тетяна Дзюбинська. Їй вдалося стати студенткою Дніпропетровського медичного інституту, хоча це було досить важко, оскільки вона була непролетарського походження. І лише рішучість А.Е. Малиновського, який поставив це однією з умов своєї роботи як у Дніпропетровському гірничому інституті, так і в медичному інституті, де він також читав певний час лекції, відкрила для талановитої дівчини двері цього вищого навчального закладу. І вона таки була талановитою, досягла багато в своєму житті, стала доктором медичних наук. Але це все було потім. Саме у Дніпропетровську вона зустрілася з Валеріаном Валеріановичем Данчичем (представником відомої династії гірничих інженерів Данчичів), який у цей час навчався Дніпропетровському гірничому інституті.

Виникає питання, що це за гірнича династія і як склалися долі В.В. Данчича та Т.К. Дзюбинської та їхніх нащадків. Великий рід Данчичів, поки що мало відомий сучасникам, веде початок свого родоводу з XVIII століття. Всіх бажаючих ознайомитися з генеалогічним деревом у більш повному обсязі автор відправляє до сайту [12], в якому представлена, мабуть, найбільш повна хронологія їхнього родоводу. Але родина Данчичів зацікавила нас у зв'язку з тими дослідженнями, які проводилися щодо постаті відомого фізика Андрія Едуардовича Малиновського, репресованого у 1937 р. Історія його родини виявилася тісно на певному історичному етапі переплетеною з історією родини Данчичів. Але, як і кожний історичний сюжет, ця історія мала свій початок і має своє продовження у сучасності. Тому метою проведеного дослідження було з'ясування, звідки взялися Данчичі, які були причетними до А.Е. Малиновського, і як склалася їх доля аж до наших днів.

Пошук довів, що розповідь про цю родину є вартою уваги і висвітлює багато цікавих сюжетів з розвитку гірничої справи та культурного життя як Донбасу, так й інших регіонів країни.

Отже, об'єктом дослідження є наукова (технічна) інтелігенція України, а предметом дослідження визначена гірнича династія Данчичів як представники технічної інтелігенції України, її історія і діяльність. Хронологічні межі дослідження складають більше ніж півтора століття.

Окремі факти з біографії деяких представників гірничих інженерів роду Данчичів наводять в своїх працях П.О. Чернобай, Е. Ясенов, Р. Мармазов [10; 17; 18], Інформація про деяких представників роду Данчичів міститься в «Історії Луганського краю» [6] та на різноманітних сайтах, присвячених історії міст Луганськ, Горлівка. Донецьк. Але вивчення історіографії проблеми доводить, що й досі цілісного дослідження історії цієї гірничої династії не було проведено, матеріали досить розрізнені. не охоплюють весь зазначений у статті хронологічний період тощо.

В якості джерельної бази були використані як історіографічні джерела, так і друковані та архівні джерела, в тому числі особистого походження, надані родиною Данчичів, матеріали, знайдені в Інтернеті тощо.

Першим гірничим інженером в роду Данчичів, за нашими даними, був Дмитро Васильович Данчич. Як повідомляє один з генеалогічних сайтів, «в метрической книге города Санкт-Петербурга церкви Покрова Пресвятой Богородицы, что в Коломне 1849 года первой части о родившихся значится так: у служащего во 2-ом департаменте государственных имуществ потомственного дворянина Василия Иванова Данчича и законной жены его Анны Дмитриевой, обоих православного исповедания, от первого их брака родился сын Дмитрий 2 февраля, молитвован и крещен бывшим священником Михаилом Благовещенским и дьячком Иваном Веселовским того же февраля 11 числа, при крещении восприемниками были Член Государственного совета сенатор, тайный советник Александр Васильевич Кочубей и вдова действительная статская советница Елена Васильева Мейерова» [12]. Цей запис підтверджує дворянський статус новонародженого і починає відлік подальшого життя цієї цікавої людини. Родина Данчичів походила з полтавського дворянства.

Д.В. Данчич у 1871 р. закінчив Петербурзький гірничий інститут, служив певний час на алтайських заводах, одружений був на дочці данського підданого Зінаїді Августівні Брок-Міллер . Певний час Д.В. Данчич (до 1874 р.) там і працював. Зокрема, з 1873 р. виконував обов'язки помічника управляючого Сузунським заводом, мав відношення до Барнаульського окружного училища. З 1874 р. Д.В. Данчич працював наглядачем (смотрителем) чавунно-гарматного виробництва Пермських заводів. З 1876 р. виконував обов'язки чиновника особливих доручень гірничого департаменту. Саме тут у Пермі народилася їх перша дитина – Валеріан Данчич [3; 5].

У 1877 р. його переводять до Луганського гірничого округу. Він працював у Луганську інспектором-вчителем Лисичанської штейгерської школи. Певний час виконував обов'язки начальника Луганського гірничого округу та керував Луганським ливарним заводом (1880-1886) фактично до його закриття. Офіційно Луганський ливарний завод було закрито у 1887 р. За даними П.О. Чернобая у 1877 р. Д.В. Данчич приступив у 1877 р. до обов'язків завідувача Лисичанською штейгерською школою [17]. Разом з ним в школі працювали й інші випускники Петербурзького гірничого інституту, зокрема М.П. Версілов, що написав потім некролог Д.В. Данчича після його смерті [3].

За часів Д.В. Данчича у школі створився колектив досвідчених фахівців-педагогів. Про роль Д.В. Данчича у творення цього колективу та матеріальної бази училища повідомляється: «Понимая сложившуюся обстановку, он принял ряд мер для улучшения постановки учебного процесса. В докладной на имя Горного начальника Луганского округа он просил учредить для школы две должности постоянных преподавателей горного дела, обеспечив им необходимые материальные условия, а также увеличить ассигнования по некоторым статьям сметы. Кроме того, заведующий школой просил построить плотницкую и кузнечную мастерские для практических занятий с учениками Горный ученый комитет, рассмотревший просьбы школы признал необходимым удовлетворить их и увеличить отпускаемые на школу средства на 1290 рублей. Решение это было утверждено Министром государственных имуществ и решена еще одна важная для школы проблема. Учащиеся, как известно, практическое обучение горному делу проходили в казенной шахте «Дагмара». В связи с передачей ее в аренду частным лицам возник вопрос об открытии школьной шахты или штольни. В 1880 году для нужд штейгерской школы было отведено 7 десятин казенной земли, где на небольшой глубине

залегал уголь. На ней была открыта школьная штольня, на устройство которой было ассигновано 1000 рублей. Впоследствии к этому участку было прирезано еще 5 десятин земли. В то же время были устроены плотницкая и кузнечная мастерские. Со временем пополнились школьные коллекции минералов, инструментов и учебных пособий. В 1878 году из музея горного института были получены 42 экземпляра горных пород, через 2 года школа получила образцы горных пород с Урала» [6]. Будівництво штольневої шахти для самостійного опрацювання практичних занять учнями штейгерської школи виявилось надзвичайно потрібним. Після введення її в дію вона багато років служила справі підготовки кваліфікованих спеціалістів-гірників [17, с. 84]. Д.В. Данчич також передав школі для навчальних цілей колекцію гірничих інструментів, шахтарських ламп та зразків канатів, які були зібрані ним під час подорожей по Донбасу з учнями штейгерської школи [17].

Д.В. Данчич колекціонував різні предмети, що торкалися гірничої професії, зокрема, вироби майстрів-ливарників Луганського ливарного заводу. Відомо, що його онучка Ірина Інокентіївна у 1990 р. передала Луганському обласному краєзнавчому музею статуетку, яку відлили луганські майстри-ливарники і яка довгі роки зберігалася як дорогоцінна реліквія у нащадків Д.В. Данчича.

У 1879 р. – він вже смотритель Лисичанського заводу і руднику. З 1880 по 1886 рр. Д.В. Данчич виконував обов'язки начальника Луганського гірничого округу, Тут, у Луганську у родині Данчичів народилася друга дитина – дочка Ніна (1881).

Надалі Д.В. Данчич переїздить до Петербургу, починає працювати у Гірничому департаменті, де послідовно обіймає посади виконуючого обов'язки старшого (1888), а потім головного бухгалтера (1890) Гірничого Департаменту секретаря Гірничого ученого комітету (1891), завідувача Емеритальною касою гірничих інженерів (1892) та начальника Технічного відділення Гірничого Департаменту (1892) [1; 2]. Виконував також обов'язки начальника Інспекторського відділу (1895). Зазначимо, що емеритальна каса – це спеціальна пенсійна каса, або спеціальний фонд, які діють за принципом взаємного страхування. Вони акумулюють внески своїх членів та управляють ними. Зокрема здійснюють страхування пенсій та страхову допомогу.

У 1890 р. Д.В. Данчич отримав чин статського радника, а у 1896 р. «Государь Император, по представлению Министра Земледелия и Государственных Имуществ об отлично-усердной службе нижепоименованных чинов Министерства и его ведомства и согласно с заключением Комитета о службе чинов гражданского ведомства и о наградах, Всемилостивейше соизволил пожаловать» гірничому інженеру, начальнику управління Гірничого Департаменту Дмитру Данчичу чин дійсного статського радника [15]. У такому чині Д.В. Данчич і вийшов у відставку. Помер Дмитро Васильович Данчич у 1906 р. Д.В. Данчич друкував статті з питань гірничої справи у «Горном журнале».

Але на цьому гірнича династія Данчичів не зникла. Безпосереднім продовжувачем гірничої діяльності став син Д.В. Данчича Валеріан Дмитрович

Данчич. Дата його народження у різних джерелах наводиться різна (1873 або 1875). Цікаво, що спочатку він закінчив Петровський Полтавський кадетський корпус (1893) [13], після чого став студентом Гірничого інституту у Петербурзі, який закінчив у 1898 р. Разом з ним у випуску був і майбутній професор Дніпропетровського гірничого інституту (нині ДВНЗ «Національний гірничий університет») П.Г. Рубін, один із засновників методу ящиківого коксування.

Ще навчаючись у Гірничому інституті, В.Д. Данчич захопився важкою атлетикою. За ініціативи доктора В.Ф. Краєвського в 1885 р. у Петербурзі було створено перший в Росії «Гурток любителів атлетики» [8]. Його членом став і В.Д. Данчич. Достеменно відомо, що у 1897 р. він брав активну участь у цьому гуртку. На фотографії 1897 р. під номером 11 серед членів цього кружка можна побачити і В.Д. Данчича. У 1898 р. цей гурток був перетворений у Петербурзьке велосипедно-атлетичне товариство.

Будинок Петровського Полтавського кадетського корпусу

Після закінчення інституту В.Д. Данчич починає працювати на заводі Юза у Донбасі. В багатьох довідкових виданнях, присвячених розвитку спорту у Донбасі, йде мова про те, що В.Д. Данчич був піонером спортивного руху на Донеччині. Саме за його ініціативи у 1900 р. було створено на заводі Юза першу в Донбасі секцію важкої атлетики. Вона отримала назву «Атлетическое общество» і була більш демократичною за своїм устроєм, ніж привілейовані подібні товариства. Крім того, він доклав багато зусиль для організації так званого циклодрому (велотреку). Хоча існує й інша думка щодо його внеску у спортивне життя Донеччини: «Тот же Данчич – вроде и авторитет, воспитанник знаменитого тяжелоатлетического общества Краевского в Санкт-Петербурге, основатель первого официально известного спортивного кружка в Юзовке. Но слишком скоротечен его след в нашей истории: всего два года прожил он в

городе и после 1902-го навсегда его покинул» [18]. Однак, на мій погляд, навіть у цій цитаті визнається, що перший офіційно відомий спортивний гурток у Юзівці створив саме В.Д. Данчич. А починати завжди важко. Так що своє ім'я в історію спортивного руху на Донеччині В.Д. Данчич безперечно вніс.

«Гурток любителів атлетики» доктора Краєвського [16]

У 1902 р. В.Д. Данчич вже працює у Горлівці. Там же він бере участь у революційній боротьбі, у грудні 1905 р. був членом страйкового комітету службовців. Про участь В.Д. Данчича у революційному русі відомо небагато, це питання більш за все розкрито у публікації Р. Мармазова[8].

Але автору цієї статті в процесі пошуку вдалося віднайти у Петербурзі онуку В.Д. Данчича – Алісу Валеріанівну Данчич. В своїх листах-спогадах до автора вона розкрила багато невідомих нині сторінок життя родини Данчичів. Зокрема, були не з'ясованими наслідки участі В.Д. Данчича у революційній боротьбі. А.В. Данчич пише: «В ноябре 1908 г. В.Д. Данчич предстал перед судом, на котором его защищал брат Дмитрий Дмитриевич Данчич – известный петербургский адвокат» [9]. Р. Мармазов у публікації 1990 р. (чи не першій взагалі, присвяченій В.Д. Данчичу) деталізує цю інформацію: «Приговор был суров – четыре года каторжных работ. Однако, учитывая дворянское происхождение подсудимого, вердикт отправили на утверждение командующему Одесским военным округом Каульбарсу. Тот заменил четыре года каторги на два года тюрьмы. Валериана Дмитриевича перевезли в Луганскую тюрьму, откуда он сумел бежать» [8].

А.В. Данчич повідомляє у своєму листі до В.С. Савчука, що «после амнистии в связи с празднованием 300-летия Дома Романовых В.Д. Данчич возвращается в Россию»[9]. Тобто, після втечі В.Д. Данчич виїхав за кордон. За даними, наведеними Р. Мармазовим, «некоторое время Данчич живет в

Германии и Франции, затем перебирается в Англию, где устраивается по специальности в фирму, имевшую акции в Донбассе» [8]. Дійсно, його амністували у зв'язку з вищезазначеною подією, про що В.Д. Данчича повідомив катеринославський губернатор. В.Д. Данчич повертається на Донбас, працює в дирекції кам'яновугільного рудника «Карл».

З 1910 р. він був приписаний до гірничо-геологічного управління з подальшим його відрядженням на Трудовський кам'яновугільний рудник В.П. Пестерової. Він знаходився у Бахмутському повіті Катеринославської губернії. Трудовской рудник входив до складу Вознесенського рудника, яким володів дійсний статський радник П.О. Карпов. Після його смерті він відійшов до його дочки В.П. Пестерової, яка у 1904 р. відділила його від Вознесенського рудника для самостійного функціонування

Але саме цей період залишає нез'ясовані запитань. Одне з них таке. Якщо В.Д. Данчича судили у 1908 р., а потім він опинився у Луганській тюрмі, з якої втік і далі знаходився за кордоном аж до 1913 р., виникає питання, як він міг бути приписаним у 1910 р. до Трудівського кам'яновугільного рудника В.П. Пестерової

У 1921 р. В.Д. Данчич був головою особливої державної комісії з розробки плану відбудови вугільної промисловості Донбасу. Ця комісія була утворена рішенням Ради праці й оборони від 27 травня 1921 р. На той час близько 600 шахт Донбасу були виведені з ладу, затоплені, зруйновані тощо. Комісія працювала над планом виведення Донбасу з кризи, який передбачав відбудову кам'яновугільної промисловості Донбасу, в першу чергу антрацитової. В комісії працювали відомі вчені та інженери-практики. Зокрема, до складу комісії входили водомий фахівець з гірничої справи, колишній шахтовласник Л.Г. Рабінович (надалі – член технічної ради), М. Мешков та інші.

Відомо також, що В.Д. Данчич працював в Абхазії, де стояв біля витоків розробки вугільного родовища в Ткварчелі, був технічним директором тресту «Ткварчельвугілля». Повернувшись в Україну, він жив у Харкові, керував гірничим відділом Всесоюзного науково-дослідницького інституту вугілля (за іншими даними – гірничим бюро). У 1927 р. за рішенням ВРНГ СРСР у Харкові було створено Всесоюзний науково-дослідний вугільний інститут з філіями в містах Красний Луч і Сталіно. У 1946 р. Сталінську філію цього інституту, згідно з рішенням РНК СРСР, було перетворено у Донецький науково-дослідний вугільний інститут (ДонВУГІ). До кінця свого життя В.Д. Данчич залишався безпартійним.

У 1937 р. Данчич був репресований. Заарештували його 17 вересня 1937 р., а вже 8 листопада того ж року і розстріляли. Реабілітований у 1956 р. [7].

Він мав сина Валеріана і дочку Тамару від другого шлюбу. Другим шлюбом він одружився на Марії Петрівні Єрмолівій. А.В. Данчич писала: «Их роман с моим дедом – романтическая и одновременно драматическая история. Любовь была столь сильной, что дед оставил свою семью с тремя детьми и ушел к Марии Петровне. В те времена это был скандал, в обществе обоих

перестали приймати» [9]. Розшукати будь-які сліди його першої дружини і дітей не вдалося.

Валеріан Валеріанович Данчич продовжив гірничу династію Данчичів. Він навчався у Катеринославському (Дніпропетровському) гірничому інституті. Саме там він познайомився з сестрою Зінаїди Климентіївни Малиновської Тетяною Климентіївною Дзюбинською. Вони побралися. Після закінчення інститутів переїхали до Харкова. В.В. Данчич був дуже обдарованою людиною, Він отримав ступінь кандидата технічних наук без захисту дисертації на підставі циклу опублікованих праць, мав багато винаходів. У газеті «Красное знамя» (Харків, 1951) є фотографія В.В. Данчича як одного з «передових тружеников харьковских предприятий и институтов». За свою працю він відмічений низкою різних нагород, зокрема орденом Трудового Червоного Прапора. Після війни він довгий час працював у Всесоюзному науково-дослідному Інституті механізації й організації шахтного будівництва (Харків) [9].

Дружина В.В. Данчича – відомий лікар-ендокринолог, доктор медичних наук Тетяна Климентівна Дзюбинська, саме та, що проживала у Дніпропетровську в родині А.Е. та З.К. Малиновських. Нагадаємо, що З.К. Малиновська та Т.К. Данчич – рідні сестри (Дзюбинські). Т.К. Дзюбинська захистила кандидатську дисертацію і докторську дисертацію у 1968 р.

У 1932 р. у них народилася дочка – Аліса. Доля звела мене з цією чудовою жінкою, чудовою співбесідницею, яку закинуло до Ленінграду. Коло замкнулося і Аліса Валеріанівна Данчич зараз живе в тому місті, де розпочалася діяльність гірничої династії Данчичів. Аліса Валеріанівна – за професією журналістка. Вона довгий час працювала лектором Ленінградського відділення Всесоюзного товариства «Знання». Чудово тримає аудиторію, багато знає про театральне життя Ленінграду. Свого часу (1990) вона випустила брошуру, в якій поділилася секретами лекторської майстерності провідних лекторів-методистів Ленінградської організації товариства «Знання». А.В. Данчич свій талант спілкування з людьми реалізує як ведучий лекцій-концертів у «Ленконцерті», проводячи театральні вечори (діалоги з акторами театру, сучасного балету тощо), які досить часто проводилися у конференц-залі Російської публічної бібліотеки. Як приклад, наведу інформацію, надруковану в Інформаційному віснику РНБ: «Диалог о балете состоялся в цикле «театральные встречи». Его вели засл. артист России, художественный руководитель труппы «Мужской балет» Валерий Михайловский и член Союза журналистов Санкт-Петербурга А.В. Данчич» [11].

Продовжує генеалогічне дерево Данчичів дочка А.В. Данчич – Анастасія Данчич, яка працює директором по маркетингу в одній з туристичних фірм.

Відомий історик науки Заблоцький, який вивчає вітчизняне гірничо-геологічне співтовариство відносить династію Данчичів до простих кланів гірничих інженерів, поєднаних родинними зв'язками типу теща-зять тощо [4]. Дійсно, крім синів в династії Данчичів був ще і шурина Д.В. Данчича – Костянтин Іванович Гамов. Він був одружений на сестрі Дмитра Васильович Данчича Марині Василівні. Народився К.І. Гамов у 1856 р. Закінчив гірничий

інститут у 1880 р. У 1885 р. працював наглядачем Луганського заводу. В цей же період, як ми знаємо, там же у Луганську працював і Д.В. Данчич. К.І. Гамов керував заводською лабораторією, музеєм та бібліотекою. Певний час перебував у розпорядженні Урядового комісара, входив як представник уряду до правління Товариства кам'яновугільних копалень, рудників і заводів у Сосновицях (Царство Польське). У 1899 р. отримав титул статського радника. Доля його поки що невідома.

Династія гірничих інженерів Данчичів перервалася, але сама династія Данчичів продовжує плідно працювати і зберігає пам'ять про своїх попередників – представників династії Данчичів. В родині зберігається як символ шахтарська лампочка з дорогоцінного металу, подарована ще Д.В. Данчичу власником шахти, на якій він працював головним інженером. Зберігається і герб роду Данчичів, кольорову копію якого надала автору статті А.В. Данчич.

Підсумовуючи, можна зробити наступні висновки. Родина Данчичів протягом декількох поколінь разом з іншими причетними до них особами складала одну з відомих гірничих династій гірничого професійного співтовариства. Декілька поколінь гірничої династії Данчичів зробили вагомий внесок в розвиток вітчизняної гірничої справи, становлення гірничої освіти, розбудову нових гірничорудних комплексів тощо. На цьому шляху родина Данчичів зазнала втрат під час репресій сталінської доби, залишаючись, незважаючи на будь-які життєві обставини, на передньому краї суспільного життя країни. Історія родини Данчичів є невід'ємною частиною соціальної історії нашої держави, у якій як у краплі води віддзеркалилися історичні події, пережиті нашою країною.

Бібліографічні посилання:

1. Адрес-календарь Российской империи. 1891. – СПб., 1891. – Часть 1, 2.
2. Биографический словарь. // Горное профессиональное сообщество дореволюционной России. – Режим доступа: <http://russmin.narod.ru/Skarta.html>
3. Версилов Н.П. Д.В. Данчич (некролог) / Н.П. Версилов // Горный журнал. – 1906. – № 8.
4. Горные династии и кланы [Электронный документ] // Горное профессиональное сообщество дореволюционной России. – Режим доступа: <http://russmin.narod.ru/Skarta.html>
5. Заблоцкий Е.М. Личный состав ведомства Алтайских заводов, горных округов Западной Сибири, Закаспийской области и Туркестана. Классные чины / Е.М. Заблоцкий // Горное профессиональное сообщество дореволюционной России. – Режим доступа: <http://russmin.narod.ru/Skarta.html>
6. Історія Луганського краю / за ред. В.С. Курила; авт. кол.: І.Ю. Бровченко, А.О. Климов, К.І. Красильников, В.І. Подов, В.Ф. Семістяга. – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2008. – 400 с.
7. Книга памяти «Ленинградский мартиролог 1937-1938». Т. 3: Ноябрь 1937 года / Обществ. совет: Л.А. Барташевич, Л.И. Бучина, Н.Б. Вахтин и др.; Редкол.: Е.В. Вольский, Н.И. Деринг, В.Н. Зайцев и др. – Л., 1998. – 639 с.: 128 с. ил.
8. Лебедев И. В. Воспоминания о докторе В.Ф. Краевском / И.В. Лебедев. – Иллюстрированный журнал атлетики и спорта. – 1905. – № 1/2. – С. 10-15.

9. Листи Аліси Валеріанівни Данчич до В.С. Савчука / Особистий архів В.С. Савчука.
10. Мармазов Р. Потомственный дворянин. К 85-летию Горловского вооруженного восстания / Р. Мармазов // Социалистический Донбасс. – 1990. – 15 декабря
11. РНБ информация. – 2001. – № 5. – Экскурсии, выставки, лекции, вечера.
12. Родовое гнездо. Родословия: Данчичи. – Режим доступа: <http://rodovoyegnezdo.narod.ru/karta.htm>
13. Ромашкевич А.Д. Список кадетам Петровского Полтавского кадетского корпуса, окончившим с 1891 по 1908 г. Приложение к Материалам к истории Петровского Полтавского кадетского корпуса с 1-го октября 1907 г. по 1-е октября 1908 г. Год пятый / А.Д. Ромашкевич. – Полтава, 1908. – С. 7.
14. Савчук В.С. Андрей Эдуардович Малиновский (1884 – ?) / В.С. Савчук // Очерки истории естествознания и техники. – К.: Наук. думка, 1989. – С. 124-128.
15. Списки чинов Министерства Земледелия и Государственных Имуществ, Всемилостивейше награжденных 14 мая 1896 года // Известия Министерства Земледелия и Государственных Имуществ. – № 20 (16 мая 1896 года).
16. Фотография «Кружка любителей атлетики» Краевского. – Режим доступа: <http://www.infosport.ru/sp/weightlifting/history.htm>
17. Чернобай П.О. Формування технічної інтелігенції на Катеринославщині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. – Дис. на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. – Д., 2010. – 201 с. (рукопис).
18. Ясенов Е. Город, который придумал Юз. Рассказы о прошлом Донецка: из глубины веков до 1945 года / Е. Ясенов. – Донецк: Донеччина, 2009. – 271 с.

Надійшла до редколегії 05.03.2011 р.